

Pomorska diplomacija u 21. stoljeću

Maksan, Martina

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:200317>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-09**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski specijalistički studij „Sigurnosna politika Republike Hrvatske“

Martina Maksan

Pomorska diplomacija u 21. stoljeću

Završni specijalistički rad

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski specijalistički studij 'Sigurnosna politika Republike Hrvatske'

Martina Maksan

Pomorska diplomacija u 21. stoljeću

Završni specijalistički rad

Mentorica: prof. dr. sc. Lidija Kos - Stanišić

Studentica: Martina Maksan

Zagreb, 2023.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad „Pomorska diplomacija u 21. stoljeću“, koji sam predala na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Lidiji Kos-Stanišić, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Martina Maksan

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pomorska diplomacija	2
2.1. Djelovanje pomorske diplomacije	4
2.1.1. Mornarica	5
3. Pomorska sigurnost	6
3.1. Potencijalne prijetnje pomorskoj sigurnosti	8
3.1.1. Piratstvo	8
3.1.2. Ilegalni, neprijavljeni i neovlašteni ribolov (IUU)	8
3.1.3. Trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi	9
2. Primjer piratstva u Somaliji	9
2. Pomorski terorizam	11
3. Europska unija i pomorska sigurnost	13
5.1. Ažurirana Strategija pomorske sigurnosti Europske unije	15
6. NATO – pomorski savez	16
7. Primjeri pomorske diplomacije velikih sila	17
1. Pomorska diplomacija SAD-a	17
2. Pomorska diplomacija NR Kine	19
8. Zaključak	22
Sažetak	23
Literatura	24

1. Uvod

Uobičajena je percepcija da diplomacija predstavlja, sukladno Bečkoj konvenciji o diplomatskim odnosima iz 1961., službenu komunikaciju između država. Diplomacija u međunarodnoj politici predstavlja komunikacijski proces između međunarodnih aktera koji putem pregovora pokušavaju riješiti sukob bez rata. Sredinom 1990-ih skovan je pojam „nišne diplomacije“ ili diplomacije srednjih sila te pomorsku diplomaciju možemo definirati kao podskup opće diplomacije i sredstvo komunikacije pomorskih aktera, državnih i nedržavnih, u ostvarivanju njihovih interesa (Rowlands, 2018).

Le Mièrè (2014) navodi da pomorska diplomacija obuhvaća niz aktivnosti, od mjera suradnje kao što su posjeti lukama, vježbe i humanitarna pomoć do uvjerljivog raspoređivanja i prisile, te da to više nije aktivnost ograničena samo na mornarice, već i na obalne straže, civilna plovila i nedržavne skupine. Danas, svijet postaje sve više međusobno povezan, dolazi do globalnih suradnji te povećanja pomorske trgovine, stoga će pomorska diplomacija imati veliku ulogu u oblikovanju međunarodnih odnosa i promicanju gospodarskog razvoja te se očekuje kako će 21. stoljeće biti „stoljeće pomorstva“ (Radojević, 2017: 95).

Cilj rada je naglasiti važnost pomorske diplomacije i njeno djelovanje u svijetu. Svrha rada je osvijestiti ulogu i moć pomorske diplomacije. Naime, radi sve većih zahtjeva pomorske sigurnosti, povećali su se i zadatci diplomacije koji uključuju traganje i spašavanje, zaštitu okoliša, sprječavanje onečišćenja, borbu protiv piratstva, nadzor nad ribarstvom, kao i sprječavanje prometa narkoticima na moru i ilegalne migracije. Kroz ovaj rad nastoji se dokazati kako je pomorska diplomacija još uvijek velika snaga države, to jest faktor koji ima važnu ulogu u svijetu u više segmenata te ujedno proširuje svoje značenje, a ne djeluje samo u ratnim aktivnostima kako je to bilo u većini prošlosti.

U izradi završnog rada primijenjene su sljedeće metode znanstvenog istraživanja: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize, metoda komparacije, metoda deskripcije te metoda kompilacije.

Rad se sastoji od ukupno osam dijelova. U uvodu su predstavljeni predmet, cilj i svrha rada. Drugo poglavlje opisuje pomorsku diplomaciju te njeno djelovanje. Treće poglavlje se bavi pomorskom sigurnošću, potencijalnim prijetnjama na svjetskim morima i oceanima te se

opisuje primjer piratstva u Somaliji. Četvrto poglavlje opisuje pomorski terorizam. Peto poglavlje govori o EU i njenoj donesenoj strategiji pomorske sigurnosti, dok šesto poglavlje opisuje ulogu NATO-a. Primjeri SAD-a i NR Kine kao današnjih globalnih pomorskih velesila je tema sedmog poglavlja. Posljednje poglavlje rada je zaključak.

2. Pomorska diplomacija

Kao što smo to već naveli u uvodu, pomorska diplomacija se bavi međunarodnim odnosima kroz pomorsko dobro te obuhvaća niz aktivnosti, od mjera suradnje kao što su posjeti lukama, vježbe i humanitarna pomoć u cilju jačanja saveza do uvjerljivog raspoređivanja i prisile (Le Mière, 2014:7). „Mogli bismo reći da pomorska diplomacija podrazumijeva skup zajedničkih akcija poduzetih na međunarodnom planu koje uključuju vojsku i njezina sredstva u službi diplomacije“ (Vuković, 2005:1). Općenito je usmjerena na postizanje stabilnog pomorskog poretka pod okriljem međunarodnog pomorskog prava (Sugiharto, 2014: 126). To je sredstvo komunikacije u odnosima moći (Rowlands, 2012: 98). Ukoliko država ima pomorsku vlast, dobiva veće priznanje i time postiže nacionalni prestiž (Lombardi, 2016). „Uzdizanje mornarice i pomorske diplomacije na novu i višu razinu rezultat je sve bitnijih i određenijih zadaća koje su joj dodijeljene sa svrhom očuvanja mira u svijetu gdje je to god moguće,, (Šerić, 2018:1). To je aktivnost koja više nije ograničena samo na mornarice, već se u moderno doba njome bave obalne straže, civilna plovila i nedržavne skupine. Može se podijeliti na kooperativnu, uvjerljivu i pomorsku diplomaciju prisile (Le Mière, 2014:6). Glavna zadaća joj je pridonijeti pronalaženju mira i sigurnosti, regionalne i svjetske stabilnosti, učvrstiti povjerenje između država i pridonijeti demokratizaciji vojnih snaga zemalja u tranziciji, stoga bi je mogli smatrati oblikom obrambene diplomacije ili diplomacije sigurnosti.¹ Može se reći kako je preventivni način djelovanja najjeftiniji i najuspješniji te pomorska diplomacija tu vidi svoju svrhu (Vuković, 2005).

Prednosti korištenja pomorskih snaga u diplomatske svrhe su neovisnost u smislu baza i logističke potpore, doseg u geografskom smislu, fleksibilnost (brodovi često višenamjenski i mogu se koristiti za slanje različitih poruka i obavljanje različitih zadataka istovremeno),

¹ Kos-Stanišić i Domjančić (2021) smatraju da bi bilo korisno kad bi se u budućnosti termin vojna odnosno obrambena diplomacija zamijenio terminom sigurnosna diplomacija ili diplomacija sigurnosti.

moćnost kontrole te strateška mobilnost budući da su pomorske snage brze i mogu se zadržavati u cilnom području tjednima i mjesecima (Widén, 2011: 720).

Vojna pomorska operacija je proces izvođenja pomorskih misija te se može shvatiti kao niz povezanih velikih i manjih mornaričkih taktičkih radnji koje provodi nekoliko mornaričkih borbenih brodova. Mogu biti ofenzivne ili obrambene. Ofenzivne operacije provodi jača strana na moru kako bi održala kontrolu nad morem, ali se također mogu planirati i u obrani. Obrambene operacije se planiraju i izvode kada je jedna strana prisiljena na obranu na moru zbog trajne ili privremene slabosti te kako bi se suprotstavila napadima. Uspješne velike pomorske operacije mogu znatno pridonijeti skraćivanju rata na moru uz najmanje gubitke (Luke, 2013: 13).

Države s većim pomorskim sposobnostima i istaknutijim resursima polažu više prava na morska područja i koriste više strategija prisile osim ako se ne suočavaju sa zemljama slične pomorske snage. No, sporazum poput Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora (eng. *The United Nations Convention on Law of the Sea - UNCLOS*) je smanjila broj pomorskih sukoba kreiranjem standarda i pravila u svrhu povećanja mirnih pokušaja. UNCLOS je potpisan 1982. Ipak, opadajući resursi ribarstva, nafte, prirodnog plina i drugih minerala povećavaju uloge za potraživanja oceanskih resursa. Nesigurnosti u sigurnosnom i pomorskom pravu pogoršale su ove sukobe. Relativni pad pomorske moći SAD-a, u kombinaciji s povećanjem kineskih regionalnih sposobnosti u Aziji, pridonio je sve većem broju polaganja prava zemalja na morske granice i morske resurse. Potencijal za buduće vodene ratove postoji jer globalne riblje zalihe nastavljaju opadati, a natjecanje za morske resurse ugljikovodika se pojačava. Vrlo je vjerojatno da će pomorski zahtjevi postati žarište širih sukoba na moru između velikih sila. Stručnjaci za međunarodne odnose često pretpostavljaju da sukob počinje iz razloga kao što je osporavanje zajedničkih kopnenih granica, natjecanje oko važnih resursa poput nafte ili smjena čelnika drugih država. Države postavljaju pomorske zahtjeve protiv drugih država kako bi obranile prava suvereniteta nad pomorskim prostorom i kako bi osigurale pristup morskim resursima u područjima na koja druge države polažu pravo (Mitchell, 2020:645).

Trojstvo mornaričkih uloga su vojska, policija i diplomacija. To je model za razumijevanje pomorske moći. Kao primjer velike sile od 18. stoljeća do barem ranog 20. stoljeća, može se navesti dominantna sila Velika Britanija i zapovjedništvo kraljevske mornarice na moru

(Rowlands, 2012:101). To razdoblje se nazivalo „Pax Britannica“ koja je upotrebljavala svoje pomorske snage u svrhu oblikovanja svijeta prema vlastitoj viziji. To su kasnije nastavile raditi sile u sponu s globalnim ambicijama kao što su Njemačka, SAD, Sovjetski Savez, NR Kina i Indija (Rowlands, 2018).

2.1. Djelovanje pomorske diplomacije

Kroz povijest mogu se izdvojiti tri velika razdoblja djelovanja pomorske diplomacije:

a) Prvo razdoblje

Pomorska diplomacija je započela kolonizacijom te je trajala do Drugog svjetskog rata. Navedeno razdoblje se naziva još i „*razdobljem diplomacije topova*“ pošto su tada mornarice predstavljale sredstvo za rješavanje raznih pitanja većinom primjenom sile. Upotrebljavali su oružje, točnije topove u svrhu ispunjenja državnih interesa na tuđem teritoriju (Vuković, 2005).

b) Drugo razdoblje

Ovaj period pokriva drugu polovinu dvadesetog stoljeća označenog dekolonizacijom i Hladnim ratom. Nakon Drugog svjetskog rata, promijenio se koncept korištenja mornarica. Vojna tehnologija i metode su se promijenila te se pokrenulo korištenje nosača zrakoplova, moćno sredstvo za upravljanje krizama (Vuković, 2005). „Stvaranjem blokova, uvjeti za djelovanje pomorske diplomacije između velikih sila su otežani, a cjelokupna njihova pažnja usmjerena je na pripreme za totalni rat protiv protivničkog bloka“ (Vuković, 2005:1). U tom razdoblju, pomorska diplomacija se koristila kako bi se pokazala ekonomska i vojna moć pojedinih država van vlastitih granica. Kao primjer se može navesti kubanska raketna kriza 1962. godine. Tada je američka mornarica upotrijebila metodu prevencije na način da je izvršila pomorsku blokadu Kube te tako prekinula slanje vojne opreme i materijala Kubi od strane SSSR-a. Počelo se raditi i na diplomatskom rješavanju te na sreću se prikazalo učinkovito. Kriza je na kraju bila riješena mirnim putem. Ovaj primjer je pokazao raznovrsnost djelovanja pomorske diplomacije u tom drugom razdoblju (Vuković, 2005).

c) Treće razdoblje

Smatra se da treće razdoblje započinje padom Berlinskog zida i nestankom blokovske podjele svijeta. Tad se ponovno događa promjena u konceptu upotrebljavanja mornarica. Naime, sada se želi objasniti kako vojne snage mogu biti korištene za zadaće različite od ratnih te kako se mogu obnoviti i poboljšati odnosi između bivših protivnika. Također, želi se sačuvati svjetski mir. To nam pokazuje kako se pomorska diplomacija podigla na višu razinu. Posljednjih godina je narastao broj akcija pomorske diplomacije. Mnoge operacije su izvršene pod pokroviteljstvom NATO snaga i EU. Kao primjeri se mogu navesti “Artimon” sa zadaćom nametanja embarga Iraku nakon invazije na Kuvajt, “Sharp Guard” i “Balbuzard” vođene u Jadranskom moru za vrijeme jugoslavenske krize“ (Vuković, 2005).

2.1.1. Mornarica

Ratne mornarice opisuju se kao simboli nacionalnog suvereniteta i moći, te zbog toga što imaju ne samo obrambenu vrijednost, već i simboličku, potpurnu i prisilnu vrijednost (Widén, 2011: 722). Među njihovim najvažnijim atributima je kombinacija pokretljivosti i upornosti te imaju veliko značenje za pomorsku diplomaciju (Griggs, 2014). „Postale su privilegirano sredstvo u rukama diplomacije i dobar primjer uporabe vojske u vrijeme mira. Prisustvo brodova na gotovo svim svjetskim morima i zonama aktualnog i budućeg utjecaja, omogućuje održavanje postojećih i traženje novih veza suradnje“ (Vuković, 2005:1). Mornarice i obalne straže mogu se angažirati u rutinskim aktivnostima u miru, operacijama izvan rata i konvencionalnom ratu visokog intenziteta. Također mora komunicirati i blisko surađivati s drugim elementima pomorske moći zemlje kao što su primjerice trgovačka mornarica, brodograđevna industrija ili pak poduzeća za oceansku tehnologiju. Osim toga, mornarice trebaju blisko surađivati s mnogim vladinim agencijama (Vego, 2017: 51).

Uloga mornarica kao instrumenata politike će se zadržati i mogla bi postati sve važnija kako vlade budu zahtijevale niz opcija, diplomatskih i prisilnih za rješavanje pitanja vezanih uz more s kojima će se suočiti. Moderne mornarice će zahtijevati širok raspon platformi i sposobnosti (tj. senzore, oružje i logistiku) kako bi bile borbeno učinkovite, ali te iste sposobnosti omogućit će im da signaliziraju namjere saveznicima i protivnicima i da se uključe u misije gdje uporaba oružane sile nije potrebna ili poželjna. Njihova fleksibilnost i agilnost (tj. brzi prijelaz između uloga) čine mornaričke brodove idealnim za pružanje

podrške tom širokom rasponu mogućih misija. Sposobnost zaštite morskih komunikacijskih linija o kojima ovisi globalno gospodarstvo, vršenje kontrole mora i projiciranje moći na obalu, suočavanje sa sigurnosnim prijetnjama i/ili pružanje humanitarne pomoći, i dalje će biti definirajuće karakteristike mornarica (Lombardi, 2016).

3. Pomorska sigurnost

Pomorska sigurnost je jedna od najnovijih „vrućih“ tema u području međunarodnih odnosa. U posljednje vrijeme, veće pomorske sile su počele uključivati pomorsku sigurnost u svoje djelovanje. Pomorska sigurnost pojam je koji skreće pozornost na nove izazove i okuplja podršku za njihovo rješavanje kao što je povećana pozornost i gledanje na oceane i mora kao sigurnosni prostor (Bueger, 2015: 36). No, još uvijek nije postignut dogovor oko definiranja pomorske sigurnosti u međunarodnom okviru (Sugiharto, 2021:124). Europska agencija za pomorsku sigurnost tvrdi da se pomorska sigurnost općenito odnosi na mjere poduzete za zaštitu od nezakonitih radnji kao što su piratstvo, oružana pljačka, terorizam i pomorsko nasilje (EMSA, 2023).

Pomorska sigurnost se ponajprije može razumjeti u matrici njezina odnosa s drugim konceptima, kao što su pomorska snaga, plavo gospodarstvo i otpornost. Zatim, sekuritizacijski okvir omogućuje proučavanje načina nastajanja pomorskih prijetnji i koje različite političke tvrdnje one podrazumijevaju kako bi se otkrili politički interesi i različite ideologije. Konačno, teorija prakse sigurnosti (eng. „security practice theory“) omogućuje proučavanje onoga što akteri zapravo rade kada tvrde da poboljšavaju pomorsku sigurnost. To znači poznavati vrste mogućih napada i biti svjestan motivacije za napade. Sigurnost ili obrana od takve prijetnje je otežati napad, zaprijetiti protumjerama ili izvršiti preventivni napad na izvor prijetnje. Zajedno ti okviri omogućuju mapiranje pomorske sigurnosti (Bueger, 2015:37). Od države se očekuje da bude u stanju odrediti učinkovitu strategiju u prevladavanju sigurnosnih prijetnji na moru. To treba pratiti utvrđivanjem nacionalnih interesa koje je potrebno zaštititi učinkovitim mjerama i strategijama. Da bi to učinila, država prvo treba zajedničku percepciju nečega što se doista smatra prijetnjom. Ovaj proces je također poznat kao sekuritizacija (Sugiharto, 2021:126).

S obzirom na sve veće zahtjeve pomorske sigurnosti, fokus nekih mornarica na policijske funkcije nastaviti će se još desetljećima, a mogao bi se čak i pojačati. Te zadaće uključuju traganje i spašavanje, zaštitu okoliša, sprječavanje onečišćenja, borbu protiv piratstva, nadzor nad ribarstvom, kao i sprječavanje prometa narkoticima na moru i ilegalne migracije (Lombardi, 2016). Prijetnje pomorskoj sigurnosti su asimetrične. Ne mogu se riješiti samo vojnom moći. Oni zahtijevaju složene i koordinirane odgovore i taktičke inovacije. Pomorska nesigurnost stoga će se morati shvatiti kao problem koji zahtijeva stalnu međunarodnu pozornost i djelovanje (Bueger, 2015:39).

U 2014. godini, Ujedinjeno Kraljevstvo, Europska unija i Afrička unija su pokrenule ambiciozne strategije pomorske sigurnosti. Organizacija Sjevernoatlantskog saveza (NATO) uključila je pomorsku sigurnost kao jedan od svojih ciljeva u svojoj pomorskoj strategiji Saveza iz 2011. godine. Prva je to bila SAD koja je već 2004. pokrenula nacionalnu politiku pomorske sigurnosti. Također, Odbor za pomorsku sigurnost (MSC) uključio je pomorsku sigurnost u svoj popis zadataka. Kao što se odražava u politici SAD-a, koncept 'pomorske sigurnosti' dobio je početnu važnost nakon terorističkih napada 11. rujna i povezanih strahova od širenja pomorskog terorizma. Dok je globalno, proboj za pomorsku sigurnost došao s porastom piratstva u blizini obala Somalije između 2008. i 2011. (Bueger, C., 2015:40).

Dobrobiti luka, obale i isključivog gospodarskog pojasa neke zemlje mogu se ostvariti samo u području dobrog pomorskog upravljanja. To zahtijeva blisku koordinaciju između sigurnosnih i razvojnih politika i aktera. Ipak, kao što su pokazala istraživanja povezanosti sigurnosti i razvoja, koordinacija sigurnosnih i razvojnih politika i aktera vrlo je zamršena. Različiti stilovi razmišljanja, rječnici, institucionalne strukture, normativni okviri kao i uobičajene predrasude između praktičara razvoja i sigurnosti čine integrirani pristupi teškim. Dok je u konceptualnom smislu koordinacija logična, u praksi je to jako teško postići (Bueger, 2015:40).

Kada bi zemlje bile svjesnije i iznijele u javnu raspravu prijetnje pomorskoj sigurnosti, poput ilegalnog istraživanja prirodnih resursa i svih vrsta ilegalne trgovine, mornarice bi mogle dobiti više potpore i ulaganja od vlastitih vlada. Kao posljedica nedostatka političkih rasprava o nadolazećim pomorskim prijetnjama, postoji malo ulaganja u nove tehnologije za mornarice i to odgađa njihovo poboljšanje (Resende de Souza, 2020).

3.1. Potencijalne prijetnje pomorskoj sigurnosti

Pomorska moć vodi ključnu vitalnu ulogu u zaštiti i očuvanju interesa nacije na moru. Raspon prijetnji u pomorskom dobru je iznimno širok (Vego, 2017:47). Potencijalne pomorske sigurnosne prijetnje uključuju piratstvo i otmicu brodova, korištenje mora od strane terorističkih skupina, krijumčarenje droge i oružja te nedopušteni ribolov. U kontekstu Indonezije, to je pogoršano pitanjem rivalstva između regionalnih sila, na primjer između Japana protiv NR Kine ili SAD-a protiv NR Kine. Pitanje utrke u naoružanju također se više fokusira na razne pomorske instrumente, kao što je povećana potrošnja na podmornice u regiji, i pomorsku sigurnost, kao što je povećani fokus na snage obalne straže i flote (Sugiharto, 2021:129) Problem sigurnosti od terorističkih napada posebno je aktualan u lukama koje se nalaze u blizini strateških čvornih točaka kao što su Hormuški tjesnac, Gibraltarski tjesnac, Sueski kanal i Panamski kanal. Velike luke posebno su osjetljive na razne neprijateljske akcije zbog poteškoća u pružanju pune, 24-satne zaštite (Vego, 2017:48).

3.1.1. Piratstvo

Piratstvo je klasični hibridni kriminalno-sigurnosni problem koji se događa na moru. Njegova sposobnost da ometa trgovačke rute znači da ima šire međunarodne sigurnosne implikacije. Kroz povijest shvaćalo se kao kolektivni problem koji zahtijeva značajnu akciju. U međunarodnom pravu, pirati se nazivaju „*hostis humani generis*“, ili neprijatelji cijelog čovječanstva, a države imaju obvezu suzbijanja piratskih aktivnosti prema običajnom pravu. Budući da međunarodna pravna definicija piratstva zahtijeva čin na otvorenom moru, mornarice su zapravo logičan način rješavanja problema te su se koristile kao alat za borbu protiv piratstva (Griggs, 2014).

3.1.2. Ilegalni, neprijavljeni i neovlašteni ribolov (IUU)

IUU ribolov („*illegal, unreported and unregulated fishing*“) je krađa ribljeg fonda te predstavlja oblik visoko organizirane kriminalne aktivnosti, osobito ribe visoke vrijednosti kao što je patagonski zuban, peraja morskog psa i morski konjić. Nezakoniti ribolov je povezan sa svim drugim prijetnjama, to je motor koji omogućuje bujanje međunarodne

kriminalne aktivnosti. Dobit povezana s ilegalnim ribolovom privukla je aktivnosti organiziranog kriminala, a primjerice ilegalni ribolov petrovog uha povezan je s narko bandama u Južnoj Africi i motociklističkim bandama u Australiji (Griggs, 2014)

3.1.3. Trgovina ljudima i krijumčarenje ljudi

Krijumčarenje ljudi, bilo da se trguje ljudima protiv njihove volje ili prijevoz migranata se odvija na istim rutama kao i za krijumčarenje nedopuštene robe. Udaljenost preko koje se ljudi krijumčare i broj nezakonitih aktivnosti koje su često potrebne da bi se olakšao njihov tranzit (lažni dokumenti, mito plaćeno carinicima i graničnim službenicima) naglašavaju stupanj kriminalne organizacije koji je potreban za pokretanje velike operacije trgovine ljudima. Pomorski promet, koji podliježe manjem broju provjera od cestovnog ili željezničkog prometa, idealan je za takve svrhe. Također je idealno premještati narkotike i prema tome postoji značajno preklapanje između krijumčara droge i ljudi. Države se neprekidno bave trgovinom narkoticima na moru najmanje pedeset godina. Trgovci ljudima prilagodili su se radu policije u karipskoj regiji usvajanjem sve složenijih mehanizama za izbjegavanje otkrivanja (Griggs, 2014)

2. Primjer piratstva u Somaliji

Kao primjer piratstva, Somalija je država koja je napoznatija upravo po otmicama brodova u Adenskom zaljevu i priobalju Indijskog oceana. Sueski kanal predstavlja najbližu vezu između Bliskog istoka s Europom te je jedan od najprometnijih pomorskih područja na svijetu (Barberić, 2009). Također, poznata je po svojim državljanima koji se u posljednje vrijeme smatraju jednim od najopasnijih svjetskih pirata, te sama Somalija nema snage da se s njima obračuna (Krivokapić, 2012).

Padom somalijske vlade prije dvadesetak godina bilo je gotovo nezamislivo da bi stanje bezakonja moglo voditi da pirati postanu ozbiljna prijetnja sigurnosti zapadnog dijela Indijskog oceana. No, regionalni problem je ubrzo postao globalni te je bilo nužno donijeti više rezolucija Ujedinjenih naroda kako bi se odobrila "sva potrebna sredstva za suzbijanje piratstva i oružane pljačke na moru" (Un.org, 2023).

Napadnuti su brodovi koji su prevozili teret koji je uključivao naftu, oružje i kemikalije. Više od 20.000 plovila plovi svake godine ovim strateški važnim područjem koje uključuje Adenski zaljev, Crveno more, Arapsko more i zapadni Indijski ocean (Wilson, 2011:491).

Problem somalijskog piratstva doveo je do temeljitog ponovnog vrednovanja važnosti pomorske sigurnosti za afrički kontinent. Postoji snažan međunarodni konsenzus da se djeluje i podrži regionalne aktere u rješavanju izazova pomorske sigurnosti. To znači da je piratstvo otvorilo priliku za reorganizaciju upravljanja pomorskom sigurnošću i izgradnju održivih institucija. Nužne su temeljne reforme sektora pomorske sigurnosti na nacionalnoj i regionalnoj razini te je potrebno uključiti pitanja pomorske sigurnosti u politike međunarodnih donatora. Ako pomorska nesigurnost rađa prijetnje, onda dugoročni cilj mora biti rad na desekuritizaciji pomorstva i izgradnji regionalnih zajednica pomorske sigurnosti. Kako bi se postigla desekuritizacija mora, prvo je potrebna sekuritizacija, točnije prepoznavanje ozbiljnog utjecaja pomorskih prijetnji na gospodarstva, sredstva za život i nacionalne i međunarodne sigurnosne interese (Bueger, 2015:35).

Pet okidača radi kojih se pojavilo piratstvo u Somaliji su geografija, slaba provedba zakona, pomorska nesigurnost, ekonomska dislokacija i kulturološka prihvatljivost. Geografski, Somalija ima impresivnu obalu od 3.025 km te kroz nju prolazi jedna od glavnih trgovačkih ruta, Sueski kanal, kroz koji prođe 20.000 brodova godišnje koji prevoze naftu. Također, uz obalu postoje skrovišta, to jest obalni pojasevi ili otoci do kojih je teško doći ili ih je teško kontrolirati te upravo to daje prednost piratima za pripremu operacija. Uz to, blizina glavnih prometnih puteva i glavnih luka čini piratstvo unosnijim i stoga povećava vjerojatnost piratstva (Bueger, 2015:35-37).

Čimbenik slabe provedbe zakona naglašava da što je niži rizik da budete uhvaćeni i kažnjeni za piratstvo, to je veća vjerojatnost da će do piratstva doći. Somalijska provedba zakona je izuzetno slaba nakon godina građanskog sukoba, a dodatno odmaže i korupcija, to jest sudjelovanje vlade u operacijama piratstva koja od toga ima koristi (Bueger, 2015:37).

Radi ekonomske dislokacije, mnogi da bi preživjeli počinju se baviti piratstvom jer im to obećava znatne prihode. Veliki problem u Somaliji je siromaštvo i nedostatak prilika za zapošljavanje te se piratstvo često opisuje kao poslovni model i promatra se kao aktivnost koja je primarno ekonomski motivirana. Kulturološka prihvatljivost u Somaliji je takva da

opravdava piratstvo kao legitiman odgovor na pomorsku nesigurnost. Piratstvo se projicira kao legitimna, gotovo državna praksa zaštite obalnih voda od vanjskih prijetnji kao što su nezakonito iskorištavanje resursa. Lokalna zajednica posjeduje sve potrebne vještine za piratstvo, uključujući navigaciju, ukrcaj, rukovanje oružjem ili pregovaračke vještine koje su naučene u desetljećima građanskog rata (Bueger, 2015:37).

Nažalost, radi svog zemljopisnog položaja i duge obale, Somalija će uvijek biti plodno područje za piratstvo. Vještine potrebne za piratstvo i dalje su široko rasprostranjene. A regionalne vode i dalje su zona nesigurnosti u kojoj se odvija niz nezakonitih aktivnosti. Iako je poboljšana kvaliteta provedbe zakona, međudržavne suradnje, razmjene obavještajnih podataka i dokaza te pravosudnog sektora, upitno je koliko su ti razvoji održivi (Bueger, 2015:38).

Kako bi se suočili s prijetnjom somalijskog piratstva, velike pomorske snage su se udružile te uz međunarodne akcije, s kojima se postiglo veće partnerstvo, rješavaju regionalne nestabilnosti na moru, zapošljavaju mornarice 'izvan područja' snaga i integriraju međunarodne organizacije radi olakšavanja suzbijanja pomorskog piratstva (Wilson, 2011:423).

2. Pomorski terorizam

„Pomorski terorizam jest suvremeni vid terorizma i predstavlja golemu prijetnju ljudskim životima, morskom okolišu i sigurnosti plovidbe uopće“ (Bolanča, 2018:356) . Smatra se da bi mogao zaprijetiti sigurnosti pomorskog prijevoza. U zadnjih tridesetak godina, pomorski terorizam se uveliko proširio te je zabilježeno čak oko tristo terorističkih napada na pomorsko brodovlje u svijetu. Razlog je što su tome doprinijeli neučinkovit nadzor morske obale države, veliki broj potencijalnih napada te smanjenje broja članova posade. Teroristički napadi se mogu odvijati u lukama i njihovim sidrištima, kanalima te na otvorenom moru. Jedna od najopasnijih otmica je bila 1985. godine kada su teroristi iz Palestine oteli talijanski putnički

brod "Achile Lauro". To je bila prva otmica putničkog broda u povijesti pomorstva. Petorica Palestinaca koji su bili članovi Arafatova PLO-a pod vodstvom Abu Abbasa, preoteli su brod i zaprijetili njegovim uništenjem ako se iz zatvora u Izraelu ne oslobodi 50 njihovih suboraca. Nakon dugotrajnih pregovora, egipatska vlada je udovoljila zahtjevima otmičara te im je osigurala avion za Tunis. No, četiri američka lovca F-14 su presrela avion i prisilila da sleti na Siciliju te su otmičari uhvaćeni. Kako su ubili američkog građanina, SAD je tražio od Italije njihovo izručenje, a na to Italija nije pristala tumačeći da je kažnjivo djelo učinjeno na talijanskome brodu kao dijelu talijanskog državnog suvereniteta te su oslobodili otmičare. Ovaj događaj je prouzročio krizu međudržavnih odnosa između SAD i Italije te duboku krizu talijanske vlade nakon koje je premijer Bettino Craxi morao podnijeti ostavku. Konačno, talijanski sud osudio trojicu otmičara na kazne zatvora od 15 do 30 godina a Abbasa u odsutnosti na doživotni zatvor (Bolanča, 2018:371-372).

Prema I. Guberini (2009) postoje četiri vrste pomorskog terorizma:

- 1) Otmice tankera i njihovo uništavanje u nekoj važnoj luci uz veliku ljudsku, materijalnu i ekološku štetu;
- 2) Otmica tankera i njihovo uništavanje u ključnim pomorskim prolazima, s ciljem prekida energetske opskrbe i trgovine;
- 3) Krijumčarenje oružja za masovno uništenje u kontejnerima i njegova aktivacija u nekoj važnoj luci;
- 4) Samoubilački napad na offshore platforme i druga naftna postrojenja (Guberina I., 2009.)

Danas, kao privlačne mete za terorističke napade sve više postaju i putnički brodovi. Oni imaju mali i ograničeni prostor gdje se nalazi puno ljudi kojima je, u slučaju potrebe, kretanje usporeno i ograničeno. Ljudi mogu biti ugroženi namjerno izazvanim eksplozijama, podmetnutim požarima ili njihovom kombinacijom, oteti i slično (Bolanča, D., 2018:374). „Odgovornost za sudbinu velikog broja ljudi na tim brodovima uvijek je bilo veliko iskušenje za vlade zemalja čiji su to brodovi, a ugrožavanje života i imovine na njima izazivalo je veliku reakciju medija, što je jedan od planiranih ciljeva izvođenja napada terorističkih grupa“ (Bolanča, 2018:374).

Može se reći da je pomorski terorizam poseban oblik terorizma koji, svakodnevno, potencijalno ugrožava ljudske živote, morski okoliš i sigurnost pomorske plovidbe. Problem pomorskog terorizma je i onečišćenje morskog okoliša koji predstavlja visoki rizik i moguću potencijalnu štetu. Zato je danas pažnja usredotočena na što sigurniju plovidbu tankera i drugih brodova koji se bave prijevozom raznih kemikalija (Bolanča, 2018:398).

Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe je usvojena u Rimu, 1988. godine koja uređuje zaštitu od terorističkih djela u području pomorske plovidbe. Danas, u bitci protiv pomorskog terorizma, zemlje upotrebljavaju razne mjere kao što su mapiranje potencijalnih ciljeva, analiziranje ranjivih točaka samih terorista, definiranja specifičnih antiterorističkih planova za ratne i trgovačke brodove i slično (Bolanča, 2018:376).

3. Europska unija i pomorska sigurnost

Pomorska je sigurnost izuzetno važna za Europsku uniju (EU) i njezine države članice koje imaju najveći zajednički isključivi gospodarski pojas na svijetu. Gospodarstvo Unije veoma ovisi o sigurnim i zaštićenim morima. Razlog je taj što se više od 80% svjetske trgovine nafte i plinom odvija morem, a oko dvije trećine nafte i plina u svijetu vadi se na moru ili prevozi morem. Također, čak 99% globalnog prijenosa podataka odvija se podmorskim vodovima (Vijeće EU, 2023). Upravo zato je važno spomenuti djelovanje Europske Unije u pomorskoj diplomaciji.

„Usprkos stalnom strateškom značaju pomorske sigurnosti za Europsku uniju, EU je tek 2014. godine donijela strategiju pomorske sigurnosti kojom definira svoju ulogu i ciljeve na ovom području“ (Barić, 2017:112). To je pomoglo u zaštiti država članica EU gdje se raspravljalo o pitanjima globalnih pomorskih rizika i prijetnji kao što su prekogranični kriminal ili neprijavljeni ribolov. Uz to, prisutni su još izazovi poput oružanih pljačka na moru, krijumčarenja migranata i trgovina ljudima, oružja i opojnih droga te terorizma. No, sve je više i novih promjenjivih prijetnji kao što su politička suparništva, klimatske promjene i degradacija morskog okoliša te hibridni napadi i kibernetički napadi (Vijeće EU, 2023). Morskim putem se odvija 90% vanjske trgovine i 40% unutarnje trgovine EU-a. Zato su

sigurna mora i oceani izuzetno važni za slobodnu trgovinu, gospodarstvo EU-a te životni standard (Vijeće EU, 2018).

„Donošenje strategije bio je rezultat rastućega interesa EU-a za pitanja pomorske sigurnosti koje je vidljivo u proteklom desetljeću, kao i potrebe za daljim sustavnim razvojem politika, procesa i aktivnosti pomorske sigurnosti“ (Barić, 2017:112). Na taj način se povećala svijest i praćenje provedbe strategije (Vijeće EU, 2018). Cilj je osigurati mirno korištenje mora te zaštititi pomorstvo od potencijalnih prijetnji (Vijeće EU, 2023).

Postoje dva usmjeravajuća načela razvijanja pomorske moći EU-a. Prvo je težnja za jasnom podjelom uloga između EU-a i NATO-a na području pomorske sigurnosti. EU bi morala preuzeti odgovornost za civilne i policijske operacije te u određenoj mjeri vojne operacije niskog intenziteta kao što su primjerice pomorske blokade ili evakuacije. Također, to uključuje aktivnosti u pomorskim zonama izvan Europe. NATO bi trebala zadržati klasičnu ulogu projekcije vojne moći i vođenja konvencionalnog pomorskog ratovanja (Barić, 2017:115). Drugo je ostvarivanje ciljeva postavljenih u Strategiji pomorske sigurnosti EU-a donesenoj 2023. godine. Od donošenja Strategije pomorske sigurnosti EU-a 2014. umnogostručile su se sigurnosne prijetnje i izazovi, zbog čega treba poduzeti nove i pojačane mjere. Piratstvo, oružane pljačke na moru, krijumčarenje migranata i trgovina ljudima, oružjem i opojnim drogama te terorizam, i dalje su veliki izazovi. EU će pojačati svoje djelovanje u okviru šest strateških ciljeva: jačanje aktivnosti na moru, suradnja s partnerima, predvođenje djelovanja u području informiranosti o stanju u pomorstvu: upravljanje rizicima i prijetnjama, jačanje kapaciteta, obrazovanje i osposobljavanje (Europska komisija, 2023). Potrebno je dati prioritet aktivnostima koje je moguće brzo realizirati bez velikih dodatnih ulaganja, uz jasne vidljive rezultate. Nužno je i pojačati vezu između pomorske sigurnosti i održivog razvoja (Barić, 2017:116).

„Tim akcijskim planom EU ponovno potvrđuje svoju ulogu globalnog čimbenika pomorske sigurnosti. U skladu sa strateškim prioritetima koji su utvrđeni u globalnoj strategiji EU-a, planom se promiču međunarodna suradnja, pomorski multilateralizam i vladavina prava na moru“ (Vijeće EU, 2018). EU koristi instrumente za mir i stabilnost te Europski razvojni fond kako bi doprinijela sigurnosti oceanima i morima u svijetu. Također se koristi sigurnosnom i obrambenom politikom (Vijeće EU, 2018). Potrebno je napomenuti kako Europska unija

namjerava proširiti svoj već širok spektar instrumenata za promicanje pomorske sigurnosti u budućnosti (Vijeće EU, 2023).

5.1. Ažurirana Strategija pomorske sigurnosti Europske unije

U ožujku 2023.godine je osvježena „Strategija pomorske sigurnosti Europske unije“ te se potiču međunarodni mir i sigurnost te poštovanje međunarodnih pravila i načela, a istodobno osigurava održivost oceana i štiti bioraznolikost. Na temelju zajedničke komunikacije, EU će ojačati svoju aktivnost te su podijeli djelovanje na šest strateških ciljeva (Vijeće EU, 2023).

To su:

- 1) Jačanje aktivnosti na moru - organizacija mornaričkih vježbi na razini EU-a, razvoj operacija obalnih straža u europskim morskim bazenima te odredba novih pomorskih područja od interesa za provedbu koncepta koordinirane pomorske prisutnosti
- 2) Suradnja s partnerima - produbljivanje suradnje EU-a i NATO-a te jačanje odnosa sa međunarodnim partnerima kako bi se zaštitio poredak na moru utemeljenog na pravilima, posebno pravilima utvrđenima Konvencijom UN-a o pravu mora
- 3) Predvođenje djelovanja u području informiranosti o stanju u pomorstvu - jačanje obalnog i obalnog nadzora ophodnim plovilima te jačanje zajedničkog okruženja za razmjenu informacija. Na taj način se održava sigurna razmjena informacija između uključenih nacionalnih tijela i tijela EU-a
- 4) Upravljanje rizicima i prijetnjama - često provođenje mornaričkih vježbi s civilnim i vojnim sudionicima, praćenje i zaštitu kritične pomorske infrastrukture i brodova (uključujući putničke brodove) od fizičkih i kibernetičkih prijetnji te otklanjanje neeksplozivnih ubojitih sredstava i mina na moru
- 5) Jačanje kapaciteta - utvrđivanje zajedničkih zahtjeva u području obrambenih tehnologija u pomorstvu, intenziviranje rada na projektima kao što su Europska

patrolna topovnjača (nova klasa ratnih brodova) i izgradnju protupodmorničkih kapaciteta

- 6) Obrazovanje i osposobljavanje - jačanje sigurnosti i zaštite od hibridnih prijetnja te provođenje programa osposobljavanja otvorenih partnerima izvan EU-a (Vijeće EU, 2023).

Sljedeći korak je taj da će Komisija objaviti izvješće u roku od tri godine nakon što Vijeće Europske unije potvrdi ažuriranu Strategiju. Zahvaljujući navedenoj Strategiji, postiže se jača suradnja između građana i vojnih tijela u smislu razmjena informacija. Također, pojačala je autonomiju i kapacitet EU-a za odgovor na prijetnje i izazove u području pomorske sigurnosti što je doprinijelo da EU postane priznati akter u području pomorske sigurnosti, koji provodi vlastite mornaričke vježbe, povećava informiranost o stanju u pomorstvu i surađuje s brojnim vanjskim partnerima (Europska komisija, 2023)

6. NATO – pomorski savez

„Sjevernoatlantski savez (NATO) kao temeljni institucionalni oblik povezivanja članica euroatlantskog svijeta na sigurnosnom planu, od svog formiranja 4. travnja 1949. pa do danas nadživio je sve značajne promjene u međunarodnoj zajednici“ (Čehulić, 2003: 28). Jedan je od najznačajnijih sigurnosnih saveza čije područje pokriva više vode nego kopna. Često se naziva i pomorskim savezom jer gotovo sve države članice su pomorsko orijentirane i jako ovise o pomorskoj trgovini. Upravo zato je NATO dobar primjer za pomorsku diplomaciju i ima veliku ulogu na pomorskom području. Naime, dvadeset od sveukupno trideset i jedne države članice Saveza ima svoju mornaricu. Atlantski ocean, Mediteran, Baltik te Crno more zemljopisno i strateški ujedinjuju saveznike. Sve je češća uporaba pomorske sile, a više od 80% lokalnih intervencija i ratova vođeno je s mora i preko mora. Nakon Hladnog rata, NATO je dominirao globalnim pomorskim područjem sa snažnim pomorskim snagama i proveo je nekoliko ključnih pomorskih operacija kako bi projicirao moć i utjecao na događaje na terenu. Pomorske operacije su vođene od Balkana do Južne Azije i Sjeverne Afrike. Nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države, NATO je povećao kapacitet pomorskih snaga u Sredozemlju i uspostavio operaciju „*Active Endeavour*“, preimenovanu u operaciju „*Sea*

Guardian“, kojom NATO svojim pomorskim snagama vrši punu kontrolu i nadzor nad svim pomorskim aktivnostima oko Sredozemlja. Ujedno, pomorske snage NATO-a u Sredozemlju provode pomorske sigurnosne operacije i pružaju pomoć u suočavanju s izbjeglicama i migracijskom krizom u Egejskom moru. Danas je NATO pomorski savez na djelu koji se aktivno priprema za pomorsko stoljeće (Radojević, 2017:61).

7. Primjeri pomorske diplomacije velikih sila

U nastavku rada navedeni su primjeri pomorskih diplomacija koje su trenutno najjače pomorske sile u svijetu. To su države SAD i NR Kina koje svojim djelovanjem imaju najveću dominaciju nad svjetskim morima te to vrlo utječe na njihovu moć općenito. Vrlo je važno imati kontrolu nad morem te imati dobre odnose s ostalim državama svijeta.

1. Pomorska diplomacija SAD-a

Povijest američke pomorske diplomacije može se podijeliti u tri razdoblja koja odgovaraju tehničkom razvoju u pomorskom ratovanju i promjenljivoj situaciji Sjedinjenih Država u svjetskim poslovima. Tijekom prvog stoljeća nacionalne povijesti, kada su Sjedinjene Države uživale znatnu sigurnost koju su pružali oceani koji su ih odvajali od Europe i Azije, njihove pomorske snage bile su uglavnom usmjerene na zaštitu američkih trgovaca, misionara i vladinih dužnosnika u Africi, Aziji i Latinskoj Americi. Tijekom razdoblja od 1890. do 1945. diplomatska uloga mornarice bila je revolucionirana pojavom Sjedinjenih Država kao jedne od velikih pomorskih sila. Svojim ranijim odgovornostima policije i zaštite, "nova mornarica" od pare i čelika dodala je strateški cilj obrane zapadne hemisfere i dobrog dijela Pacifika od upada europskih sila i Japana. Nakon 1945. mornarica se udružila sa zračnim i kopnenim oružjem kako bi osigurala element sile iza američke globalne diplomacije kada su velike vojne sile u početku svedene na dvije, a konačno na jednu, Sjedinjene Države. Zadnje desetljeće 20. stoljeća bilo je također revolucionarno za mornaricu i pomorsku diplomaciju jer su počele raspadom Sovjetskog Saveza, oslobađanjem nacija istočne Europe da se pridruže zapadnim silama i nestankom sovjetske mornarice kao ozbiljnog izazova američkoj mornarici na otvorenom moru (Braisted, 2023).

Američka mornarica (*US Navy*) redovito surađuje s Marincima (*US Marine Corps*) koji predstavljaju mornaričko pješništvo za podržavanje pomorskih operacija, odnosno amfibijske jurišne snage i Obalnom stražom (*Coast Guard*) koja provodi pomorski zakon te operacije potrage i spašavanja. Ove tri mornaričke službe imaju nekoliko međusobno povezanih sposobnosti za koje kažu da čine američku pomorsku moć kao što su prisutnost, odvracanje tj. obeshrabrivanje protivnika, kontrola mora, projekcija mora, štite pomorsku trgovinu te pružaju humanitarnu pomoć. Diplomatske taktike koje mornarica koristi, između ostalih uključuju i pozive posjete lukama te tranzite tjesnacima ili kanalima (Masters, 2019).

SAD smatra da se snaga mora treba očitovati kroz globalnu suradnju u svrhu stvaranja partnerstva i interoperabilnosti. Tako danas postoje mnoge koalicije kao što su Globalno pomorsko partnerstvo (*Global Maritime Partnership*), Globalna flotna postaja (*Global Fleet Stations*), Operacija Trajno prijateljstvo (*Operation Enduring Friendship*) te ostale koje omogućuju lakšu komunikaciju i osiguravaju protočnost informacija u svrhu sigurnosti i stabilnosti pomorskog okruženja kako bi se svi zajedno borili protiv transnacionalnog kriminala, širenja oružja za masovno uništenje te terorizma. Stvoreni su bilateralni odnosi i multilateralne koalicije te primjerice Francuska, Njemačka i Italija provode zajedno vježbe u Arapskom zaljevu i Crvenom moru. U posljednje vrijeme se uključuju i zemlje poput Kenije, Kuvajta, Pakistana te Kraljevine Saudijske Arabije (Coulter, 2009).

Mornarica SAD-a ima šest flota koje pokrivaju različite dijelove svijeta i održava više od desetak stalnih instalacija izvan susjednih Sjedinjenih Država, s više lokacija u Italiji i Japanu. S oko 290 brodova posljednjih godina, američka mornarica nije najveća na svijetu, ali je najmoćnija. Sjedinjene Države imaju jedanaest nosača zrakoplova, najvećih vojnih brodova na svijetu, dok Kina i Rusija imaju samo po jedan. Od sredine 2019. cilj mornarice je izgraditi flotu od 355 brodova, što predviđa da će biti ispunjeno 2030-ih. Međutim, kao odgovor na novo okruženje prijetnji u kojem bi veliki ratni brodovi mogli postati ranjiviji na napade u spornim područjima, mornarica bi uskoro mogla promijeniti ovaj cilj i tražiti izgradnju većeg broja malih površinskih brodova i bespilotnih plovila (Masters, 2019).

Također, i mornarica i ministarstvo vanjskih poslova usmjereni su na obuku sljedeće generacije stručnjaka za nacionalnu sigurnost u mornarici i stranoj službi, promičući razmjenu između vojnih škola, ratnih koledža i Instituta za vanjsku službu (Coulter, 2009).

SAD su pomorska velesila čiji ratni brodovi mogu prevaliti tisuće milja u roku od samo nekoliko dana. Njihova superiorna sposobnost je ta da omogućuje prijevoz oružja, goriva, hrane i drugog tereta potrebnog za održavanje udaljenih borbenih operacija (Masters, 2019).

Danas, američka mornarica ima veliku ulogu u pomorskom svijetu, te samim time i jak međunarodni utjecaj, bez koje je teško zamisliti globalnu trgovinu. No, upitna je njena budućnost radi modernizacije kineske mornarice, koja bi uskoro mogla narušiti njezinu nadmoć. Naime, Kina gradi umjetne otoke u Južnom kineskom moru te radi na proizvodnji novih nosača zrakoplova i podmornica. Dolazi do većeg suparništva te pojedini pomorski stručnjaci smatraju da bi to moglo pokrenuti novu eru pomorskog ratovanja. Ostali tvrde da će se američka mornarica prilagoditi i razvijati dalje svoje brodove, a poneki smatraju da je najveća dugoročna domaća prijetnja sve manji američki proračun. Ekonomisti očekuju da će izazov rasti kako stanovništvo SAD-a stari, jer država troši više na zdravstvenu skrb, socijalno osiguranje i kamate na državni dug, a ne na jačanje mornarice i zaštite (Masters, 2019).

2. Pomorska diplomacija NR Kine

U posljednjih tridesetak godina, NR Kina je ostvarila izuzetan gospodarski rast koji je nezabilježen u svjetskoj povijesti. Ranije, to je bila država koja je imala jako mali učinak na svjetska događanja jer je bila siromašna i tehnološki zaostala neovisno o veličini i brojnosti naroda. Danas je to država koja postaje ovisna o pomorskim linijama komunikacije putem kojih izvozi gospodarske proizvode, a uvozi većinu sirovina i energenata. Trećinu ukupnog vojnog proračuna odlazi na modernizaciju i povećanje ratne mornarice čime NR Kina pokazuje svoje globalne ambicije. Slom Sovjetskoga Saveza koji je bio glavna vojna vanjska prijetnja, doveo je u novim geopolitičkim okolnostima do naglog razvoja kineske ratne mornarice koja polako raste u globalnu silu. Najvažniji zadatak je zaštititi kineske globalne gospodarske i nacionalne interese te pomorske linije komunikacija koje su izuzetno bitne za stjecanje statusa svjetske sile. Kroz povijest se Kinu smatralo kopnenom silom i malo pažnje su posvećivali prekomorskoj trgovini i ekspanziji. Kao država, nije imala želje za proširenjem teritorija za razliku od europskih država te joj je cilj bio osigurati kopnene granice od vanjskog svijeta. Moderna kineska ratna mornarica je formirana tek prije šezdesetak godina

kojoj je jedino važno bilo obraniti kinesku obalu za vrijeme Hladnog rata, neovisno je li se radilo o američkoj ili o sovjetskoj prijetnji (Nekić, 2018:11).

„Kineska ratna mornarica je u posljednjih dvadeset godina napravila ogroman kvalitativni i kvantitativni odmak od zastarjele obalne ratne mornarice prema ratnoj mornarici otvorenog mora čije će glavne zadaće biti moguće vojno rješavanje pitanja Tajvana, zaštita kineskih pomorskih linija komunikacije te zaštita kineskih globalnih gospodarskih interesa“ (Nekić, 2018:12).

Kako bi mogla izvršavati buduće zadatke, kineska ratna mornarica vrši modernizaciju u tri faze. Prva faza je razvijanje moderne ratne mornarice koja će imati mogućnost djelovanja unutar prvog otočnog lanca koji se proteže od Japana na sjeveru do Tajvana i Filipina na jugu (Nekić, 2018:12). „Plovnim putem kroz Južno kinesko more odvija se značajan dio svjetske trgovine, posebice nafte i plina kao primarnih energenata za mnoge ekonomije. To je prostor u kojem se ratna događanja u mnogome mogu modelirati djelovanjem s kopna“ (Zorko, 2016:25). Kina doživljava Tajvan vlastitom pokrajinom te im onemogućuje da djeluju kao samostalna i slobodna država, već nameće svoje interese susjednim zemljama u oba kineska mora (Zorko, 2016:26).

U drugoj fazi, namjerava kreirati regionalne pomorske snage koje će imati sposobnost djelovanja na morskom prostranstvu koje se proteže između prvog i drugog otočnog lanca koji uključuje Guam, Indoneziju i Australiju. Dok u trećoj fazi, Kina želi razviti mornaricu otvorenog mora koja će posjedovati sposobnost djelovanja na globalnoj razini do sredine 21.stoljeća, što ujedno znači da bi se trebala razviti u globalnu pomorsku silu do 2050.godine (Nekić, 2018:12). Tako kineska pomorska diplomatska praksa promiče „inicijativu pomorskog puta svile“ (Chang, 2018:152).

Na svome putu prema pomorskoj sili Kina se držala pravila da razvija ratnu mornaricu koju susjedne države neće percipirati kao prijetnju, nego kao potrebu da bi se zaštitila i proširila pomorska trgovina što među ostalim uključuje i osiguravanje strateških baza u strateškim regijama svijeta. U skladu s ovom filozofijom, Kina je istovremeno razvila četvrtu po veličinu trgovačku mornaricu i treću po veličini brodograđevnu industriju u svijetu s tendencijom daljnjeg rasta“ (Lai, 2009: 2). Trenutno je kineska flota pretekla flotu SAD-a po broju ratnih brodova. SAD je zanemarivao mornaricu te su nedavno ponovno počeli raditi na ojačanju

vlastitih oružanih snaga. Promijenili su strukturu, točnije povećali broj i smanjili veličinu brodova. Nastoje povećati kvalitetu i moć upotrebom suvremenih znanstvenih postignuća te razvijati brodove, zrakoplove i mornarice bez posade. Na taj način se dobiva veći prostor za naoružanje (Kardum, 2020).

Važnost Tihog oceana i pozicioniranja u azijsko-pacifičkoj regiji se povećava zahvaljujući uzletom i potvrđivanjem NR Kine kao sile u suvremenim geopolitičkim odnosima. Također, povećano je zanimanje za morsko strateško pozicioniranje, pitanje kontrole pomorskih pravaca te plovnih putova. Radi svojeg bogatstva resursima i vrijedne strateške pozicije, Južno kinesko more postaje geopolitičko žarište (Zorko, 2016:27).

Kina je zato uvjerena da je pomorska moć važna za nacionalno uzdizanje, napredak i sigurnost te naglašavaju vezu između trgovine i pomorske moći (Nekić, 2018:12). „Nadalje, u svojem djelu dokazuje da je pomorska moć instrument politike za povećanje moći i ugleda nacije te obuhvaća ne samo vojnu snagu, već i mirnodopski promet i brodarenje kojemu je ratna mornarica sigurnosni oslonac“ (Nekić, 2018: 12). Oni žele osigurati nadzor strateških pomorskih prolaza koji su važni za kinesku prekomorsku trgovinu. Primjerice Hormuški tjesnac i Malajski prolaz. NR Kina nastoji preuzeti kontrolu nad Tajvanom jer na taj način bi imali izlaz na zapadni Pacifik, to jest u područje prvog otočnog lanca koji se proteže od Japana do Indonezije (Nekić, 2018:13). Također, uspostavili su blizak odnos sa Sjevernom Korejom kako bi kontrolirali Žuto more (Kardum, 2020). To znači da bi mogli uzeti prevlast SAD-u i zavladatai zapadnim Pacifikom (Nekić, 2018).

Kina je odradila veliki korak u svim mogućim elementima naoružanja i opreme, od podmorja do svemira, a ponajprije u raketnom naoružanju svih vrsta, obuhvaćajući sposobnost gradnje raketa s hipersoničnim brzinama. Pitanje je dokad će SAD ostati mirna, to jest tko će prvi izgubiti samokontrolu i povući prvi potez. SAD želi sačuvati dominantnu poziciju te svoju vjerodostojnost pomorske sile. Kina želi postići jednakost s najmoćnijom državom, no jedna od zapreka je pomorska inferiornost na svjetskim morima i oceanima. Kao moguća lokacija potencijalnog sukoba izabrana su mora bliže kopnu gdje bi se nagrizala protivnička superiornost i skidala stigma vlastite inferiornosti (Zorko,2016). Potpuno je sigurno da svjetski poredak u bliskoj budućnosti neće biti isti. Predviđa se da će kineska ratna mornarica postati najveća na svijetu te će 21. stoljeće biti „stoljeće Kine“ (Nekić, 2018:29).

8. Zaključak

Pomorska diplomacija je pojam koji se koristi za opisivanje diplomatskih napora zemlje da promiče svoje pomorske interese i unaprijedi svoj pomorski program. To može uključivati niz aktivnosti, kao što su pregovaranje o pomorskim granicama, promicanje održive upotrebe oceanskih resursa, zaštita pomorske sigurnosti i promicanje trgovine pomorskim putovima. Ratne mornarice su simboli nacionalnog suvereniteta i moći koje imaju obrambenu, simboličku, potpunu te prisilnu vrijednost. Pomorska sigurnost je usmjerena na nove izazove te gleda na oceane i mora kao sigurnosni prostor koji je potrebno zaštititi. Pomorska diplomacija je posebice važna za zemlje koje imaju značajnu obalu ili se uvelike oslanjaju na ocean za trgovinu i gospodarski razvoj. Te zemlje mogu koristiti razne alate i strategije za promicanje svojih pomorskih interesa, uključujući bilateralne i multilateralne pregovore, sudjelovanje u međunarodnim organizacijama i konferencijama i raspoređivanje pomorskih sredstava za zaštitu pomorske sigurnosti. Neka od ključnih pitanja koja se često rješavaju kroz pomorsku diplomaciju uključuju sporove oko morskih granica, piratstvo i pomorski terorizam, zaštitu okoliša i očuvanje te promicanje održivog pomorskog razvoja. Može se zaključiti kako je pomorska diplomacija i dalje veliki faktor države te njeno djelovanje je puno više od ratnih aktivnosti kako je to bilo u prošlosti. Gospodarstvo Europske Unije veoma ovisi o sigurnim i zaštićenim morima jer se morskim putem odvija 90% vanjske trgovine i 40% unutarnje trgovine Unije te su 2014. donijeli strategiju pomorske sigurnosti kojom definiraju svoju ulogu i ciljeve na ovom području. U ožujku 2023. godine je osvježena „Strategija pomorske sigurnosti Europske unije“ kojom se potiče međunarodni mir i sigurnost

te poštovanje međunarodnih pravila i načela, a istodobno osigurava održivost oceana i štiti bioraznolikost. NATO je jedan od najznačajnijih sigurnosnih saveza koji je često nazivan i pomorskim savezom jer gotovo sve države članice su pomorsko orijentirane i jako ovisne o pomorskoj trgovini. SAD je pomorska velesila koja ima važnu ulogu u pomorskom svijetu te samim time i jak međunarodni utjecaj bez koje je teško zamisliti globalnu trgovinu. Uz američku, danas se često spominje kineska mornarica koja postaje sve razvijenija radi ovisnosti o pomorskim linijama komunikacije putem kojih izvozi gospodarske proizvode, a uvozi većinu sirovina i energenata. Kako svijet postaje sve više međusobno povezan i oslanja se na globalnu suradnju, pomorska diplomacija će nastaviti igrati važnu ulogu u oblikovanju međunarodnih odnosa i promicanju gospodarskog razvoja te se očekuje kako će 21.stoljeće biti „stoljeće pomorstva“.

Sažetak

Pomorska diplomacija uključuje skup zajedničkih akcija poduzetih na međunarodnom planu koje obuhvaćaju vojsku i njena sredstva u službi diplomacije. Kao dio obrambene diplomacije, uloga pomorskih snaga u prevenciji kriza je od velike važnosti za stabilnost. Djelovanje diplomacije može biti preventivno, zastrašivanje ili prisila. Ratne mornarice su kao simboli nacionalnog suvereniteta i moći, te imaju obrambenu, simboličku, potpurnu i prisilnu vrijednost. Preventivnim djelovanjem, pomorska diplomacija nastoji spriječiti izbijanje lokalnih kriza i tako pridonijeti očuvanju regionalnog i svjetskog mira. Nastoji se izbjeći ulazak u krizna i konfliktna stanja, stvaranje volje za dijalogom i dovođenje sukobljenih strana za pregovarački stol. Ratne mornarice i obalna straža mogu biti aktivne na aktivnostima u doba mira, neratnim operacijama, sukobima niskog i visokog intenziteta. Vojno-pomorska moć nastavit će imati veliku ulogu u zaštiti i očuvanju državnih interesa na moru. Pomorski zahtjevi mogu postati žarište širih sukoba na moru između velikih sila. To je mogući slučaj s državama kao što su SAD, Velika Britanija, Japan i NR Kina. Vojno-pomorska moć je moćan alat u potpori vanjske politike, državne vojne strategije ili strategije vojnog djelovanja u određenom prostoru, kao i različitih vojnih operacija. Ona je sastavni dio domovinske sigurnosti te u slučaju regionalnog ili globalnog sukoba, kopnene snage ne mogu ostvariti konačnu pobjedu bez sigurne uporabe mora. Ciljevi poput stjecanja, održavanja i

provedbe nadzora nad oceanima se ne mogu postići bez snažne i učinkovite vojno-pomorske moći.

Ključne riječi: pomorska diplomacija, pomorska sigurnost, mornarica, vanjska politika, kontrola mora, NATO, SAD, NR Kina

Literatura

Barberić, H. (2009). Piratstvo ispred obala Somalije. (dostupno na: <https://hrvatski-vojniki.hr/piratstvo-ispred-obala-somalije/>)

Barić, Robert (2017). Prikazi. Strategos: Znanstveni časopis Hrvatskog vojnog učilišta "Dr. Franjo Tuđman", 1(1), 109-120. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/270660>)

Bolanča, D., & Amižić Jelovčić, P. (2018). Pravni okvir borbe protiv pomorskog terorizma s posebnim osvrtom na Obalnu stražu Republike Hrvatske. Poredbeno pomorsko pravo, 57(172), 355-406. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/288075>)

Braisted W.R. (2023). Naval Diplomacy. Encyclopedia of American Foreign Policy. (dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/naval-diplomacy>)

Bueger, C. (2015). Learning from piracy: future challenges of maritime security governance. Global Affairs, 1(1), 33-42. (dostupno na: https://www.cardiff.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0013/42412/dr-christian-bueger.pdf)

Bueger, C. (2015). What is maritime security?. *Marine Policy*, 53, 159-164. (dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0308597X14003327>)

Chang, Y. C. (2018). The '21st century maritime silk road initiative' and naval diplomacy in China. *Ocean & Coastal Management*, 153, 148-156. (dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0964569117305392>)

Coulter, M. W. (2007). State and Navy: Partnership in Diplomacy. *Proceedings – United States Naval Institute*, 133(7), 44. (dostupno na: <https://2001-2009.state.gov/t/pm/rls/othr/misc/88034.htm>)

Čehulić, L. (2003). NATO-od sustava kolektivne sigurnosti do unipolarnog američkog vodstva. *Međunarodne studije*, 3(2), 25-42. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/415080>)

European Commission. (2023) Joint communication on the update of the EU Maritime Security Strategy and its Action Plan: An enhanced EU Maritime Security Strategy for evolving maritime threats (dostupno na: https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/system/files/2023-03/join-2023-8_en.pdf)

European Maritime Safety Agency. (2023) Maritime Security. (dostupno na: <https://www.emsa.europa.eu/we-do/safety/maritime-security.html>)

Europska komisija. (2023) Pomorska sigurnost: EU ažurirao strategiju za zaštitu pomorstva od novih prijetnji (dostupno na: https://croatia.representation.ec.europa.eu/news/pomorska-sigurnost-eu-azurirao-strategiju-za-zastitu-pomorstva-od-novih-prijetnji-2023-03-10_hr)

Griggs, R. (2014). xii| Naval Diplomacy and Maritime Power Projection Chief of Navy|. *Naval Diplomacy and Maritime Power Projection*, 1. (dostupno na: <https://www.navy.gov.au/sites/default/files/documents/SP13.pdf#page=8>)

Guberina I. (2009.) Tiha prijetnja – pomorski terorizam, *Hrvatski vojnik*, br. 240. (dostupno na: <https://hrvatski-vojn timer.hr/tiha-prijetnja-pomorski-terorizam/>)

Kardum Z. (2020). Obrana i sigurnost, Pomorska moć i globalna dominacija. (dostupno na: <https://obris.org/svijet/pomorska-moc-i-globalna-dominacija/>)

Kos-Stanišić i Domjančić. (2021). Diplomacija u međunarodnim odnosima: od vojne diplomacije preko obrambene diplomacije do diplomacije sigurnosti?, *Anali HPD*, 18(1): 279-300.

Krivokapić, B. (2012). Međunarodna borba protiv somalijskih pirata. *Strani pravni život*, (1), 138-168. (dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=580469>)

Lai, D. (2009.) *China's Maritime Quest*. Carlisle: US Army War College. (dostupno na: <https://usawc-ssi-media.s3.us-east-1.amazonaws.com/pubs/2013.pdf>)

Le Mière, C. (2014). *Maritime diplomacy in the 21st century: Drivers and challenges*. Routledge. (dostupno na: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=iKlwAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Naval+Diplomacy+in+the+21st+Century&ots=e513HUUDWh&sig=roXTLCzMEPD1kqUxIFzT4jZplT8&redir_esc=y#v=onepage&q=Naval%20Diplomacy%20in%20the%2021st%20Century&f=false)

Lombardi, B. (2016). *The Future Maritime Operating Environment and the Role of Naval Power*. Canada: Defence Research and Development Canada. (dostupno na: https://cradpdf.drdc-rddc.gc.ca/PDFS/unc230/p803867_A1b.pdf)

Luke, I. T. (2013). Naval Operations in Peacetime: Not Just "Warfare Lite". *Naval War College Review*, 66(2), 10-26. (dostupno na: https://www.jstor.org/stable/26397369?searchText=&searchUri=&ab_segments=&searchKey=&refreqid=fastly-default%3A91b42eb4f5e25d409a3c5ef1e45aa677&seq=2)

Masters, J. (2019). Sea power: The US Navy and foreign policy. *Council on Foreign Relations*, August, 19. (dostupno na: <https://www.cfr.org/backgrounder/sea-power-us-navy-and-foreign-policy>)

Mitchell, S. M. (2020). Clashes at sea: explaining the onset, militarization, and resolution of diplomatic maritime claims. *Security studies*, 29(4), 637-670. (dostupno na: <http://www.saramitchell.org/MitchellMaritime2020.pdf>)

Nekić, D. (2011). Uspon kineske ratne mornarice iz regionalne u globalnu ratnu mornaricu. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 14(27), 11-32. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/74616>)

Radojević, Slobodan M. "NATO u Sredozemlju na početku 21. veka: pomorske snage u usponu?." *Међународни проблеми* 69.1 (2017): 50-77. (dostupno na: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1020862>)

Resende de Souza, Andrea L. (2020). Review – Navies and Maritime Policies in the South Atlantic, *E-International Relations*. (dostupno na: <https://www.e-ir.info/2020/06/24/review-navies-and-maritime-policies-in-the-south-atlantic/>)

Rowlands, K. (2012). “Decided preponderance at sea” Naval Diplomacy in Strategic Thought. *Naval War College Review*, 65(4), 89-105. (dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/26397332?seq=1>)

Rowlands, K. (2018). *Naval Diplomacy in 21st Century: A Model for the Post-Cold War Global Order*. Routledge. (dostupno na: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=hT9sDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=Naval+Diplomacy+in+the+21st+Century&ots=3OufS_mXK3&sig=NNhYm60YA-p3VjPtylI761VvDfU&redir_esc=y#v=onepage&q=Naval%20Diplomacy%20in%20the%201st%20Century&f=false)

Sugiharto, A. (2021). Maritime Diplomacy in Building Maritime National Security in Indonesia. *Jurnal Maritim Indonesia (Indonesian Maritime Journal)*, 9(2), 121-131. (dostupno na: <https://jurnalmaritim.tnial.mil.id/index.php/IMJ/article/view/75/54>)

Šerić M. (2018). Ratne mornarice kao moćna oružja vanjske politike. *Pomorska diplomacija (II.dio)* (dostupno na: <https://www.advance.hr/tekst/ratne-mornarice-kao-mocna-oruzja-vanjske-politike-pomorska-diplomacija-ii-dio/>)

Un.org (2023). <https://www.un.org/africarenewal/web-features/somali-piracy-search-remedies-global-malady>

Vego, M. (2017). On naval power. *Strategos: Znanstveni časopis Hrvatskog vojnog učilišta "Dr. Franjo Tuđman"*, 1(1), 43-67. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/270635>)

Vijeće EU-a. (2018). Pomorska sigurnost: EU revidirao svoj akcijski plan. (dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2018/06/26/maritime-security-eu-revises-its-action-plan/>)

Vijeće EU-a. (2023) Pomorska sigurnost: EU ažurirao strategiju za zaštitu pomorstva od novih prijetnji. (dostupno na: https://croatia.representation.ec.europa.eu/news/pomorska-sigurnost-eu-azurirao-strategiju-za-zastitu-pomorstva-od-novih-prijetnji-2023-03-10_hr)

Vuković, I. (2005). Pomorska diplomacija, Hrvatski vojnik. (dostupno na: <https://hrvatski-vojnik.hr/pomorska-diplomacija/>)

Widén, J. J. (2011). Naval diplomacy—a theoretical approach. *Diplomacy & Statecraft*, 22(4), 715-733. (dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592296.2011.625830>)

Wilson, B. (2009). Naval diplomacy and maritime security in the western Indian Ocean. *Strategic Analysis*, 33(4), 488-497. (dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09700160902907043>)

Zorko, M. (2016). "Velika igra" na Pacifiku: povratak maritimne geopolitike i odnosi moći u Južnome kineskom moru. *Političke analize: tromjesečnik za hrvatsku i međunarodnu politiku*, 7(28), 23-28. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/172026>)